

Po poklicu sem gospodarstvenik. Ne, v tej stvari ne dopuščam kritike. Na Visokem vrhu naj bi po sklepu skupščine zgradili kočo. Toda kako? Pomočnikov ni, vsaj zanesljivih ne. Odbor? Nanj se ne zanesem. Zveza? Zveza je zato tu, da da denar. Naj vam opišem telefonski pogovor. »Halo, tu PD Dolga vas, tam Zveza? Gradimo kočo. Tri milijone za začetek, nakažite jih jutri!« Pa ni prišlo nič. Nekdo na seji je dejal, da je tudi v članstvu kapital, da ga je treba le postaviti na noge, navdušiti, »zorganizirati«. Utopist! S temi avtobusarji ni nič.

In končno, kaj se mi je zgodilo po vsem mojem pehanju za dobro stvar? To presega meje bon-tona, demokracije in strukture planinske organizacije. Bliža se občni zbor in sklicem odborovo sejo za pripravo kandidatne liste. Tu je debata odveč. Povzdignimo roke in hvalimo tiste, ki so voljni dela. Izmenjam dva odbornika, ki sta na obeh odborovih sejah od prejšnjega leta do sedaj preveč mešala štrene. Takih ljudi ne maram, naj pridejo drugi, naprednejši, boljši. Potem nekdo preprosto dvigne roko in predlaga: »Tovariši, imam še eno, boljšo misel. Protikandidata za predsednika, morda za ves odbor, dve kandidatni listi.« Dve listi? Čemu dve listi? To je nezaupnica! Kdo je še videl nezaupnico? Odstopam! Takoj odstopam! Pa delajte po svoje. Društvo bo razpadlo, društvo bo vzel vrag. Brez osnovne discipline ni napredka, brez kvalificiranega predsednika tudi ni dobrega društvenega življenja.

Izvolili so nov odbor, pa ga naj imajo. Odpeljali so se na Mangrsko sedlo, pa naj se vozijo. Gradijo dom, pa ga naj gradijo. Jaz hodim po gorah in dolinah peš in se izogibam bajt. Če nič drugega, imam pri tem zavest, da sem načelen.

Velo polje, tako kot je in kot naj bi bilo

IVAN GAMS

Velo polje najbolj poznamo s poti na Triglav. Poti pa pravzaprav ne držijo čezenj, ampak ob njem. Poglejmo si jih! Motorizirani planinci uporabljajo za izhodišče največ Rudno polje na Pokljuki, kjer se cesta neha 1340 m nad morjem. Od tu se vijuga steza čez Miščovec in nad planino Konjščico proti Jezercem. To je kotanja pod Viševnikom, kjer so še spomladi smučišča prav tako lepa in dolgotrajna kot na Velem polju. Od tu se na prevalu med Viševnikom in Slemenom dvignemo na 1893 m. Mimogrede, karte ga označujejo za Studorski preval, pastir na Jezercih pa je vedel zanj ime Srenjska vrata, po Srenjanih, vaščanih Srednje vasi v Bohinju. Hrib je tu znižala predvsem hudourniška Mostnica. Ne bi vedel, da je njena grapa izdelana v prhkkih lapornatih skrilavcih, če ne bi na prevalu vselej počival in užival lep pogled na južni Tošč (pastirji pravijo gori in planini Tose), na Voje in venec bohinjskih gora. Hoja po dokaj ravni stezi okoli Tosca v nadmorski višini okoli 1800 m je užitek in počitek. Ni treba gledati predse in oči se po mili volji pasejo po okoliških pašnikih, kjer so se nekaj pasle znatno večje črede živine kot danes. Planina Spodnji Tose, ki jo vidimo pod nami, sicer še stoji, ne pa več Zgornji Tose. Njeni stanovi so stali na polici, ki ji pastirji pravijo »V Tosci na Poljani«. Turisti pravijo temu kraju »Pri tablah«, ker so te opozarjale na odcep steze za Uskovicnico. Steze Jezerca-Velo polje se poslužujejo tudi pastirji za dogon živine

S T O G

Nastopci pod Stogom

Vročnana

Mišeljska dolina

Za močvirjem

Nastopci

MALO POLJE

na Velu polje. Zato so pred leti tam, kjer je bila v Toscu največja strmina, stezo razširili in jo vsekali v skalo. Vseka je morda vesel geolog, ki so mu razkrili drsno ploskev, to je gladko skalo, ob kateri so se nekoč ob tektonskih premikih drgnili skladi. Ni pa ga vesel tisti, ki mu je kaj do zaščite prirode. Pod vsekomo je namreč nastalo sveže melišče. Onstran »galerij« v nekaj minutah dosežemo južni rob dolinastega sveta, ki se vriiva med Toscem-Vernarjem in Stogom-Mišelj vrhom. Temu robu pravijo Bohinjci »Na stopci«. Tu se naši poti pridruži steza, ki prihaja iz Voj preko planine Spodnje Vrtače. Naša pot za Triglav se poleti drži vznožja Tosca, s katerega se pozimi naleti toliko snega, da se je bolje gori umakniti. Angelca Štros, dolgoletna oskrbnica Vodnikove koč, hodi pozimi raje skozi »Ta ozko«, ki se konča niže pri stari lovski koči pri Malem polju. S poletne poti uživamo razgled na Velo polje izpod Tosca, Vernarja in Cesarja vse do Konjske planine, od koder se prične odpirati razgled na dolino Krmo.

na Velo polje. Zato so pred leti tam, kjer je bila v Toscu največja strmina, stezo razširili in jo vsekali v skalo. Vseka je morda vesel geolog, ki so mu razkrili drsno ploskev, to je gladko skalo, ob kateri so se nekoč ob tektonskih premikih drgnili skladi. Ni pa ga vesel tisti, ki mu je kaj do zaščite prirode. Pod vsekomo je namreč nastalo sveže melišče. Onstran »galerij« v nekaj minutah dosežemo južni rob dolinastega sveta, ki se vriiva med Toscem-Vernarjem in Stogom-Mišelj vrhom. Temu robu pravijo Bohinjci »Na stopci«. Tu se naši poti pridruži steza, ki prihaja iz Voj preko planine Spodnje Vrtače. Naša pot za Triglav se poleti drži vznožja Tosca, s katerega se pozimi naleti toliko snega, da se je bolje gori umakniti. Angelca Štros, dolgoletna oskrbnica Vodnikove koč, hodi pozimi raje skozi »Ta ozko«, ki se konča niže pri stari lovski koči pri Malem polju. S poletne poti uživamo razgled na Velo polje izpod Tosca, Vernarja in Cesarja vse do Konjske planine, od koder se prične odpirati razgled na dolino Krmo.

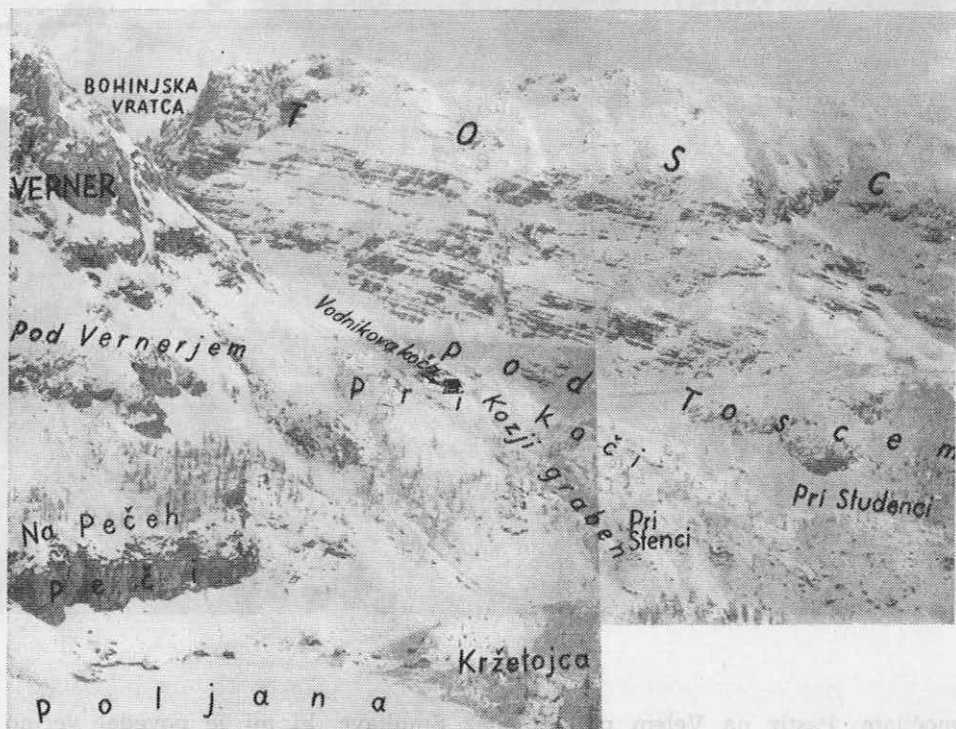
Zimska pot Bohinj—Voje—planina Grintovca—Zgornja Vrtača—Velo polje je za smučarje toliko neprijetna, ker poteka ponekod po gozdu. Priznam, nekoliko se mi je zamerila, odkar sem nekega zimskega večera zašel v grbinast svet pod Toscem. Na kartah je tu vpisano ime Razorje, pastirji pa mu pravijo večidel Zagon. Pozimi pokrije sneg nizko borovje in če je mehak, padaš iz luknje v luknjo, ki se vdre nad vejami, izgubiš dragoceni dnevni čas in smer. Naslednje jutro si vesel, če si odnesel zdravo kožo. Ljubša zimska pot je iz doline Krme preko Bohinjskih vratc, s katerih se vesel spustiš do Vodnikove koč, seveda, ako je odprta.

Za tistega, ki se zanima za naravo, je mogoče najbolj mikavna že omenjena, navadno pozimi uporabljana čez Zgornjo Vrtačo. Drži se podnožja Stoga in suhih dolov in dolin, ki se vrstijo tja do grbine, ki ji pravijo Za

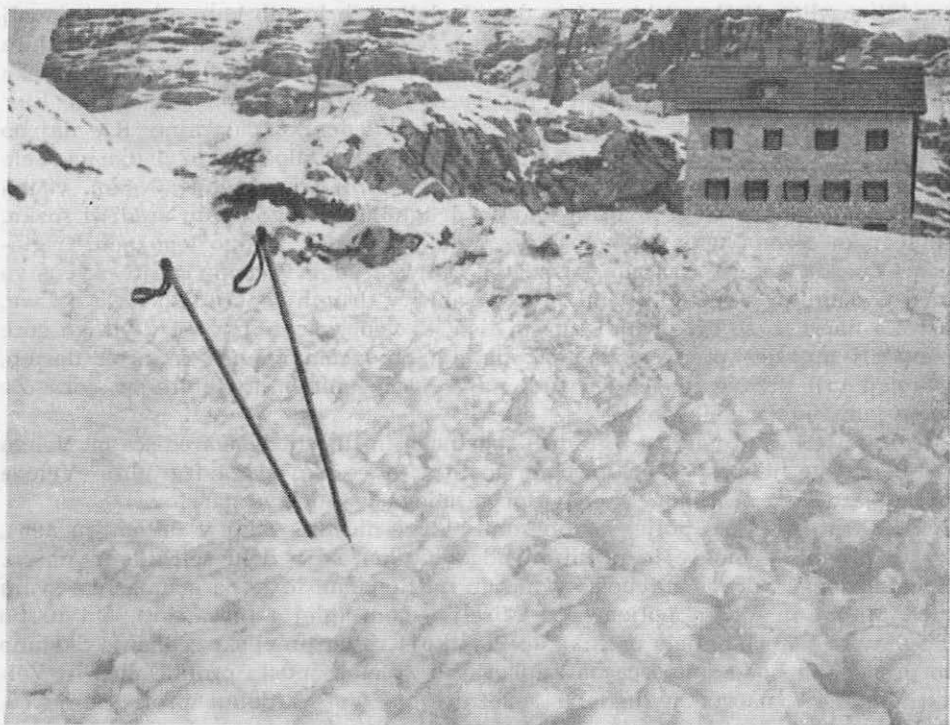
močilam. Pastir na Velem polju, Janez Smukavc, ki mi je povedal večino tu rabljenih ledinskih imen, ji pravi »Za močiuam«. Močila (ali Močilo) so na koncu Malega polja okoli ponikev. V naših visokogorskih, večidel apneniških Alpah nismo vajeni potokov. Tu, na Malem polju, pa teče tak stalen potok, da ga komaj preskočimo. Na ilovnati močvirni ravnini zavija v levo in desno in zdi se, da je pozabil, kje je. Ponaša se kot kje na ravnih vojvodinskih tleh. Menda si hoče s tem podaljšati svoj tek na površini, predno ga neizprosne ponikve ne ugrabijo in odvedejo v kraško podzemlje. Po deževju pa nastopi voda še v nekaterih kontah, tudi v vrtači Krzetojci pri sirarnici, včasih pa preplavi tudi Velo polje in ponika v štirih aluvialnih vrtačah na spodnjem koncu nasute ilovnato peščene ravnine »Na poljani«. Na njenem jugozahodnem kraju lahko v robni skalni razpčki bolj slišimo kot vidimo še en potoček. »Pri studencu« med Vodnikovo in staro lovsko kočjo pa voda samo za hip pokuka iz tal, ki ji dovolijo en sam pogled po površju, nato pa jo spet odvedejo v svoje temno kraljestvo. Odkod toliko vode? Geološka karta nas prepriča, da so med apnence vloženi lapornati skrilavci, po katerih priteče podzemeljska voda na dan. Tudi ta, ki so jo zajeli za vodovod pri Vodnikovi kočji.

Da so dali Bohinjci kraju ime Velo (= Veliko) polje, je razumljivo, ker je zraven Malo polje. Teže si je razložiti, odkod beseda »polje«. Je bilo tu res kdaj polje in blizu tam, na koncu Velske doline, kjer je ostalo ledinsko ime »Na pungratu«, sadovnjak? Ali pomeni polje le večjo ravnico? Turist, ki jo gleda od daleč, bi jo prej imenoval »zelenico«, ker je zelena oaza sredi višjega kamenitega sveta. Poljana je pašnik, ki se ima zahvaliti potoku iz Velske doline za svoj nastanek. Ta je namreč po umiku ledenikov zasul kraško kotanjo in bi ob vsaki povodnji še danes zdebil naplavino za nekaj centimetrov, če ne bi posegli vmes Bohinjci. Pred prvo svetovno vojno so zgradili dve

kameniti pregradi, eno v Velski dolini, to je kmalu zapolnil grušč, in drugo na začetku Poljane. Če bi svoje načrte razglasili tako, kot to delajo danes turisti s svojo zamisljivo o turističnem središču na Velem polju, bi doživeli ostro kritiko. Svoj glas bi dvignili zaščitniki čiste, nedotakljive gorske prirode in zahtevali zaščito »največjega bisera našega sveta«. Ni šment, da ne bi našli posebne vrste trave ali živalico, zaradi katere bi tudi bilo treba zavarovati ta košček neoskrunjene narave. Ni da bi Bohinjcem očitali namerno kvarjenje prirode! Hoteli so samo zavarovati tistih 225 a pašnika na Poljani. Izpasti okoli sto glav krav in junic od 1. julija, ko jih priženejo na to zgornjo planino iz Podjelja in Koprivnika in odvedejo 30. avgusta nazaj, ni lahka stvar. Obdobjni potok iz Velske doline se s pregrado ni strinjal in jo je do zadnje vojne zasul z gruščem. L. 1961 so jo morali Bohinjci povišati za 80 cm. Zdaj bo nekaj let mir, če... če ne bo turističnega središča. Tako pravijo pastirji.

Sicer pa se Bohinjci borijo z naravo še na drugi fronti. Pastirske stanove so sicer postavili pod Peči, ki zadržijo snežne plazove izpod Vernerja, ne pa stare sirarnice, ki jo je v dvajsetih letih tega stoletja plaz znižal za višino strehe. Nižje dele je namreč varovala snežna odeja. Enaka usoda je kasneje doletela en stan pod Pečmi. Ne očitajmo Bohinjcem, da ne znajo postaviti stavbe na pravem mestu, spomnimo se Vodnikove kočče. Plazovi drsijo levo in desno od nje, pa je nikoli ne odnesejo, saj stoji pod skalno grbino. Drugod pod Cesarjem, Vernerjem ali Toscem bi imela kaj kratko življenje, posebno pod zadnjim. Blizu sta v ostenju Tosca dva žlebova, po katerih drsijo spomladi,

Plaz izpod Bohinjskih vratc, ki zdrvi le 8–10 m daleč od Vodnikove kočice

Foto Sam

posebno ob odjugi, plaziči, da jih je veselje gledati. Ko so poleti razkriti apneniški skladi, vidimo, da sta žlebova vglobljena v pretrte sklade na črti, ob kateri so se nekdanje tektonsko premaknile kameninske gmote.

Ob podobni prelomnici je vzhodneje v Toscu nastalo večje brezno. Odpira se ob Šimnovi poti na Tosc v nadmorski višini 1930 m. Na vrhu je razširjena skalna razpoka, navzdol pa postaja vse bolj okrogla in se pri 140 m globine konča. Rupo v Toscu, kot bi ji rekli pastirji, smo raziskali konec avgusta 1961 z 12 južnovaleškimi jamarji (člani »South Wales Caving Cluba«). Brezno si bom zapomnil kot malokatero, čeprav ni nič posebnega. Ko je plezal proti izhodu jamar in me pustil v globini 100 metrov, se je sprožil na vrhu kameniti plaz. K sreči sem stal pod majhnim previsom in je ves plaz zdrvel mimo mojega nosu. Še danes ne morem doumeti, kako so mogle ostati lestve, edine, ki smo jih imeli s seboj, skoraj nepoškodovane.

Nekoč sem pripovedoval znanco o borbi Bohinjcev s hudourniki, plazovi in o skali, ki se je l. 1951 odtrgala »V oklu« nad Velsko dolino. Njen odlom je še zdaj svež in viden. Na koncu pripovedovanja je znanec ugotovil, da pastirjev z Velega polja vendarle ne bo pregnala narava, ampak njen izrodek — človek, ki naklepa zgraditi tu turistično središče.

Kako je s tem središčem? Ali smučarsko ali splošno turistično?

Vzpodbuda za izgradnjo je izšla iz vrst smučarjev. Vrhunski tekmovalci se pritožujejo, da doma ne morejo trenirati kot smučarji v inozemstvu pet ali šest mesecev na leto, ampak le dva, tri mesece, ker nimamo visokogorskih smu-

čarskih središč. V Kranjski gori in drugih dolinskih krajih katero leto ni dovolj snega še v januarju. Zgodi se, da izgine že februarja. Nimamo mednarodnih prog za veleslalom in smuk, ki morajo imeti 800 m višinske in 3000 m dolžinske razlike. Pri nas prihaja v poštev predvsem neposredna okolica Triglava, kjer leži na Zaplanji sneg še julija, na Triglavskem ledeniku pa trajno. Kje naj bo izhodišče za smučarski eldorado v senci Triglava? Odločitev je padla na Velo polje, ki ima dovolj prostora za zgradbe in dovolj tekoče vode. Nadm. višina Poljane — 1680 m — je v primerjavi z drugimi visokogorskimi središči nizka, smučarska sezona traja tu komaj do maja, toda ima ugodno lego pod Triglavom. Zvezna komisija za zimskošportne centre je dala Velemu polju prvenstvo med podobnimi središči, ki jih želijo zgraditi v drugih republikah naše države.

Za načrt so se ogreli tudi turisti, tisti, ki vedo, da je mogoče v visoke gore privabiti množice predvsem s tem, da jim omogočimo lahek in hiter dostop. Najvišji vrh države je deležen tudi največjega zanimanja ljubiteljev gora. Že to je jamstvo za velik obisk.

Tako je nastal načrt o izgradnji športnega in turističnega središča na Velem polju, ki mu je posvečena posebna institucija — Zavod za izgradnjo Velega polja s sedežem na Bledu. Njegova prva naloga je izdelava načrtov.

Kakšno bo Velo polje, ko bo zamisel uresničena? Zdaj v decembru 1961, ko to pišem, je mogoč le približen odgovor, ker so v delu šele idejni načrti. Športni dom in druge stavbe so v načrtu na Repačju, to je na grbinastem svetu med Malim in Velim poljem pod Mišelj vrhom (glej fotografijo!). Od tu bo Triglavska žičnica peljala potnika do Planike. Kratek tunel skozi bližnjo Škrbino in pred nami bodo smučišča na Zaplanji ali začetek spusta proti Doliču in Velški dolini. V načrtu je nadalje sedežnica po Velski dolini proti Kanjavcu. S Hribaric se ponuja smučarjem prijetna smuka do Komne. Lep sončen dan, preživet na smučeh od Hribaric do Komne, je nepozaben užitek. Če bi zgradili žičnico s Komne v Bohinj, bi si lahko to turo privoščili ob koncu tedna, morda celo v enem dnevu.

V javnosti je dostikrat slišati mnenje, da je za povezavo Velega polja z dolino zadosti žičnica in ni treba mnogo dražje ceste, ki jo pozimi zasipajo plazovi in zameti. Strokovnjaki so se menda odločili za cesto. Izgradnja centra je ekonomsko upravičena le, če bo obisk precejšen. Ne smemo izhajati iz današnjih potreb in današnjega števila motornih vozil. Center je treba zgraditi za bodoča desetletja. Največji obisk bo ob koncu tedna, pred prazniki in ob tekmah. Tedaj bi se utegnile nabrati pred žičnico, ki zmore prevoziti le 300—400 ljudi na uro, nevske vrste čakajočih. Doslej so bile podrobneje terensko preštudirane tri možnosti za cestno povezavo Velega polja z Rudnim poljem, ki ima po mnenju Zavoda najboljše pogoje za cestno izhodišče. Prezgodaj je zdaj reči, katera varianta bo obveljala, ta preko Jezerc, tista z daljšim predorom pod Slemenom ali najdaljša, ki načrtuje 10,6 km dolgo cesto z Rudnega polja, okoli Miščovca, čez Pšinec, po zahodnem pobočju Slemena, okoli Tosca v n. v. okoli 1600 m in od tu po že omenjeni zimski poti. Zadnja varianta je najbolj ugodna s stališča plazov in prirodne zaščite. Tisti, ki zanikajo, da bi mogli cesto vzdrževati pozimi, ko jo zasipljejo plazovi in zameti, si naj ogledajo številne visokogorske smučarske centre v drugih Alpah in spremenili bodo mnenje. Plazovi niso več nepremagljiva ovira, zameti še manj. Ne gre zanikati, da bo vzdrževanje ceste drago.

Še več očitkov zbujajo načrt Velega polja pri tistih, ki se bojijo planinsko nevzgojenih množic v nepokvarjeni prirodi na streho Jugoslavije, to je na Triglav in sosedstvo. Kaj bo s slovitim mirom pod Triglavom, če bo vdrl avto z ropotom, izpušnimi plini, parkirnimi prostori, z visokimi petami in jazzom v osrčje

Julijcev? Ali bo to še naš Triglav? Pri-
 znati moramo, da
 bo prizadet marsi-
 kdo, ki ljubi gorski
 mir. K sreči pa je
 pri nas še dovolj
 zatišnega gorskega
 sveta, tudi zahodno
 od Velega polja,
 kjer je priroda za-
 varovana z zakonom
 o Triglavskem na-
 rodnem parku. Ne-
 kateri trdijo, da je
 treba gore približati
 množicam in ne
 množice goram.
 Drugi pa jim opo-
 rekajo, češ saj so
 gore take, kot so,
 na voljo in dostopne
 vsem, ki se ne bra-
 nijo truda. Z isto
 upravičenostjo bi
 lahko alpinisti raz-
 drli že nadelane ste-
 ze na pr. iz doline
 Vrat na Triglav, češ
 saj imamo speljane
 plezalne smeri čez
 severno triglavsko
 steno. Je že tako,
 da si hribe lasti
 vedno več ljudi, tudi
 taki, ki so ostareli,
 slabotni, neokretni
 in komodni. V čiga-
 vem imenu bi jim
 skušali preprečiti la-

*Zgodnje spomladansko tihožitje ob Vođnikovi koči, ki ga v poznem
 poletju zamenja glasno vpitje*

hek dostop v gore? V imenu zaščite »nepokvarjene« gorske prirode? Če so ceste, žičnice in druge naprave zasnovane in zgrajene tehtno, s poslušom za naravo in če so lepe, ne kvarijo narave, lahko jo celo dopolnjujejo. Čez nekaj desetletij se nam zdijo nepogrešljive in kot zraščene s naravo. Ali bodo take tudi zgradbe središča na Velem polju? To bo odvisno od projektantov in izvajalcev, pa od planinske javnosti, ki bo seznanjena z načrti in bo lahko dvignila svoj glas za zaščito prirode, če bo to potrebno.